

A hajdúdorogi gör. kat. magyar püspökség felállításának ellenzéki sürgetése és kormányzati emlékirata¹

A

1911 dec. 18

Rákosi Viktor felszólalása a hajdúdorogi gör. kat. magyar püspökség felállítása és a magyar nyelvű liturgia bevezetése ügyében az 1912. évi közoktatásügyi költségvetés képviselőházi vitájában

Képv. Napló, 1910—15, XIII. 403—4. l.

Rákosi Viktor felszólalása első részében annak a véleményének ad kifejezést, „... ha két vidéki egyetem működik, a másodikat a debreceni mellett Szegeden vagy más ilyen magyar helyen kell felállítani”. Pozsony és Temesvár ilyen szempontból nem jöhetnek számításba, még Pozsonyról is az a véleménye, hogy „bizony még eléggé német város...” (uo., 401. l.). —A továbbiakban kifejti: a tanítók anyagi követeléseit rendezni kell, s jöllehet az országos tanítói gyűlés kissé szenvedélyes hangon terjesztette elő követeléseit, az igazság az ő oldalukon van (uo., 403. l.).

¹ A közölt miniszterelnökségi emlékirat-fogalmazvány (B) egyházmegyei táblázata szerint a felállítandó hajdúdorogi gör. kat. „magyar püspökség” területén mindössze 15337, a magyar nyelvet egyáltalán nem beszélő görög katolikus él. A való helyzet azonban — mint ez a közölt táblázatból is kiténik — az volt, hogy a nem magyar ajkú, bár magyarul beszélő, tehát nemzetiségi görög katolikusok száma — a hivatalos emlékirat-fogalmazvány adatai szerint is — meghaladta a magyar ajkú görög katolikusokét. Ez a közel háromötöd részben nemzetiségi görög katolikus területen önkényesen elrendelt egyházmegyei átszervezés kivált román egyházi és nemzetiségpolitikai körökben váltott ki éles ellenzést. A hajdúdorogi gör. kat. magyar püspökség (előbb Debrecen, majd 1918 után Nyíregyháza székhellyel) így már a tervezés időszakában újabb elkeseredett nemzetiségpolitikai vita kiindulópontja lett, s már ezen a szakaszon magában hordozta — az 1914. febr. 24-i debreceni pokolgépes merényletig sodródó — kiegyenlíthetetlen nemzetiségi-politikai gyűlölködés csárait. — A hajdúdorogi gör. kat. „magyar püspökség” felállítását egyébként az 1912. júl. 8-i pápai bulla rendelte el. Ebben X. Pius pápa kánonjogilag megengedte, hogy a görög katolikus magyar hívek számára a görög nyelvű liturgia mellett magyar nyelvű istentisztelet is tartható. — A hajdúdorogi magyar gör. kat. püspökség körüli vitát egyébként a világháború alatti években tovább folytatták a kérdéskben érdekeltek gör. kat. egyházi és világi politikusok: Szabó Jenő főrendiházi tag, Melles Emil budapesti gör. kat. apátplébános és társai. Az általuk létrehívott gör. kat. magyar akcióbizottság 1917. jún. 8-án, öt évvel a bemutatott emlékirat-fogalmazvány szövegezése után — Tisza 1913. dec. 5-i képviselőházi beszédére hivatkozva — emlékirattal fordult a magyar közvéleményhez a hajdúdorogi egyházmegyén kívül maradt görög katolikus magyarok egyházi beosztása tárgyában. (Nyomtatvány. — OSzK Kézirattár. Fol. hung. 1900. 2. köt.) — Röviddel Rákosi Viktor felszólalása előtt, 1911. dec. 16-án Herczeg Ferenc a munkapárti *Magyar Figyelő* folyóiratban hosszabb, támadó hangú cikket írt *Jászai Oszkár*nak a *Huszádik Század* hasábjain Seton Watsonnak a magyarországi választásokról írt könyve ismertetéséről. (*Scotus Viator és a budapesti radikálisok*. — Magyar Figyelő, 1911. IV. 523—527. l.) Hasonló hangnemben írt Herczeg a radikális nemzetiségi politika támogatóiról egy további, szintén a Tisza-irányzat ideológiai szemléjének számító folyóiratban közölt cikkében, a „keleti Svájc” elképzelés „utópisztikus”, „magyar szempontból kedvezőtlen” voltát fejtegetve. („Keleti Svájc”. — Uo. 1912, II. 373—377. l.) — Erdemes — ha vázlatosan is — nyomon követni az író nemzetiségpolitikai felfogásának változását. Még 1902-ben — a szabadelvű kormányzat iránti feltétlen lojalitását hangsúlyozva ugyan — gyakran él kritikai különvéleménnyel *Német nemzetiségi kérdés* című, négy korábbi idevágó cikkét tartalmazó röpiratában. Később is a kérdés méltányos megoldása hívének mutatkozik. Egyik megértő nyilatkozatát, melyben felhívja a magyar közvéleményt, indítson akciót a „nemzetiségi izgatás” címén elítélt *Vlád Aurélné* szabadonbocsátása érdekében, a román nemzetiségi sajtó is elismeréssel kommentálta. (*Vö. Spre pace?* — A béke felé! — Unirea 1909. febr. 6; 5. sz. — Vcikk.) — Ez a méltányosságra szólító állásfoglalás későbbi publicisztikai és szépirodalmi tevékenységében nem mutatható ki. A kétségtelen népszerűségét és kedvező kormányzati kapcsolatait féltő író nem vállalkozik többé a hivatalos nemzetiségi politika bírálatára. A dualizmus bukásáig bezárólag nem foglalkozott többé érdemben a nemzetiségi kérdéssel. — A hajdúdorogi gör. kat. püspökség felállításának előzményei nemesak a hazai nemzetiségi társadalmakban, kivált az itteni román közvéleményben váltottak ki széles körű ellenhatást. Kezdetől tiltakozott a „hajdúdorogi ügy” ellen a romániai közélet és publicisztika, mint arra a továbbiakban — *Iorgának* az ügygel foglalkozó korai röpirataival kapcsolatban — visszatérünk.

...T. képviselőház! Még egyet szeretnék felhozni, és őszintén megvallom, nem tehetek róla, ez már az én kerületemhez tartozik, amit most fogok elmondani (*Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.*), de ez oly dolog, hogy azt hiszem, bátran mondhatom, hogy ezen a párton is, azon a párton is teljesen egyformán gondolkozunk róla, ez pedig a magyar liturgia kérdése és a görög katolikus magyar püspökség felállítása. (*Halljuk! Halljuk! Taps a szélsőbaloldalon.*) Évszázados, százötvenéves küzdelemre tekintünk vissza. Itt egy maroknyi lelkes ember szembeszállt a legnagyobb hatalmakkal, akik Magyarországon léteznek.

Barta Ödön: Magyarországon kívül vannak!

Rákosi Viktor: Nem voltak képesek elérni azt, amit elértek Magyarországon a rutének, oláhok, hogy egy püspökséget állítsanak fel, és hogy magyar rítus szerint imádhassák az Istent, pedig érthetetlen és hihetetlen, hogy magyar zászlósurak, főpapok ellenálljanak ezzel szemben. Most ez ugyan nincs meg, mert jóindulattal vannak a mozgalom iránt, de megvolt. Hiszen az ki van zárva, hogy a latin rítushoz visszatérjenek, ha tehát a magyar rítust nem engedik meg, kényszerítik őket, hogy vagy oláh, vagy orosz rítusra térjenek. A rítus után jön az oláh pap, azután jön az oláh tanító, az oláh iskola. Nagy mulasztást követtünk el, hogy nem csináltuk meg eddig is, és legalább 150 000 magyar embert veszítettünk el.

Lengyel Zoltán: És mennyit nyertünk volna! Milliókat!

Rákosi Viktor: Sokat veszítettünk, sokat nyerhettünk volna. A római pápa megengedte a római katolikus szlávoknak a szláv liturgiai nyelv használatát, akiknek semmiféle joguk erre nem volt, mert római katolikusok voltak; hogye engedné meg a magyaroknak?

És mivel engedte meg VIII. János pápa? „Nemcsak három nyelven: latin, görög és héber, de mindenféle nyelven illik dicsérni az urat” — ez volt az engedélyben. És csinálják ma is a horvátok, jól tudjuk. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Fiumében!*) Tudjuk, Fiumében is élénk harc volt, de a magyarok még nem kapták meg.

Éppen azért ez tiszta, igazságos, jogos követelés, és azért voltam bátor mondani, hogy pártkülönbőség nélkül kívánjuk. (*Élénk helyeslés.*)

És fontos a dologban és szoros kapcsolatban van vele a magyar püspökség felállítása, mert szimpátiával ilyen dolgot biztosítani nem lehet, csak intézménnyel lehet, és itt e kérdésben a görög katolikus püspökség az az intézmény, amellyel a dolgot biztosíthatjuk.

Százazreknek odaadó háláját és köszönetét kínálom a t. miniszter úrnak és mindazoknak, akik e kérdésben döntő szerepet játszanak, és az ő javukra dönti el a kérdést.

Azt kínálom a miniszter úrnak, aki talán nagy súlyt fektet erre, hogy hálaadó imájába foglalja be száz és száz ezer ember, ha ezt a kérdést nekik megcsinálják.

Azután — és itt már igazán kerületi dolgot kell szóba hoznom, mert az előbb említett kérdés nem volt az, mivel görög katolikusok mindenütt vannak, nemcsak az én kerületemben — annak a kívánságnak adok kifejezést, hogy ez a püspökség abban a városban állíttassék fel, amely város ezt a mozgalmat százötven esztendővel ezelőtt megindította, ott mindig fenntartotta, s amelynek köszönhetjük, hogy ez a kérdés el nem aludt, hanem meg volt a mai napig, s ha diadalra jut, ebből övé az oroszlánrész; s ez Hajdúdorog, amely a leghihetőbb görög katolikus magyar hitköziség egész Magyarországon.

Polónyi Géza: Szabó² János a főrendiházban támogatta!

Rákosi Viktor: És hogyha Magyarország hercegprímása ellakhatik Esztergomban, a görög katolikus püspök ellakhatik Hajdúdorogon bátran.

Ezt akartam röviden előadni a képviselőháznak. (*Helyeslés balfelől.*) A mi pártunk nem fogadja el a költségvetést, természetesen pártállásomnál fogva én sem fogadom el azt; ellenben a miniszter úrnak minden olyan intézkedését, törekvését és munkáját, amelyet úgy ítélünk meg, hogy az hazánk javára, a közoktatás fejlesztésére és a kultúra emelésére szolgál, mindig kész örömmel fogjuk támogatni, úgy én, mint pártom is. A költségvetést azonban mint mondtam, nem fogadom el. (*Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.*)

² Szamosújvári gör. kat. püspök (1879 óta).